

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Arenen lausunto koulutuspoliittisesta selonteosta

Yleiset kommentit

Suomen koulutusjärjestelmän toimintaympäristö on suuressa muutoksessa ja uhkana on, että jäämme jälkeen maailmanlaajuisessa kilpailussa. Tarve suomalaisten koulutus- ja osaamistason nostamiseen on laajasti tunnustettu, mutta se on toteutettava aikana, jolloin nykyiset koulutuksen järjestämisen rakenteet eivät enää vastaa väestön sijaintia.

Arene muistuttaa, että perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen toimivuus luo pohjan korkeakoulutukselle. Korkeakoulutuksen laajentuessa uusiin ihmisryhmiin edellytetään toisen asteen opinnoista nykyistä parempia valmiuksia korkeakouluopintoihin. Oppivelvollisuuden laajentaminen ei yksin tätä takaa.

Koulutuspoliittisessa selonteossa esitetystä tavoitetilasta on helppo olla samaa mieltä, mutta se on yhä liian suppea unohtaen koulutuksen laajan yhteiskunnallisen merkityksen Suomen ja sen alueiden elinvoimalle ja kilpailukyvyille. Viime kädessä Suomen kilpailukyky mahdollistaa yksilöiden hyvinvoinnin ja julkisten palveluiden kuten koulutuksen toimivuuden.

Ammattikorkeakoulujen kannalta keskeistä on pk-yrityssektorin tarpeiden tunnustaminen koulutuksen ja TKI-toiminnan edistämisessä. Yhtä tärkeää on aikuisten monipuolisten oppimisen ja kouluttautumisen tarpeiden tunnustaminen. Eri alojen vetovoimaisuuden turvaamisessa työ- ja elinkeinoelämän toimet ovat avainasemassa aikana jolloin väestökehitys on luonut pysyvän määrällisen työvoimapulan.

Digitalisaatio luo uusia mahdollisuuksia tasa-arvoisen ja laadukkaan koulutuksen ja oppimisen tarjoamiseen, mutta Arene muistuttaa sen vaativat tuekseen alueellisen palveluverkoston kaikkilla koulutusasteilla. Koulutuksen rakenteiden kehittämisessä on varmistettava, että erilaiset toimijat jatkossakin täydentävät toisiaan ja haastavat toisiaan kehittymään.

Koulutus- ja osaamistason nostaminen tarkoittaa koulutuksen tehtävien laajentamista erityisesti korkeakoulutettujen määrän sekä jatkuvan oppimisen ja osaamisen tunnustamisen osalta. Myös kansainvälisten opiskelijoiden kouluttaminen Suomen työmarkkinoille on laajeneva tehtävä. Selonteosta puuttuvat voimavarat laajenevien tehtävien toteuttamiseen. Määrällisten tavoitteiden korottaminen voi johtaa toiminnan laadun heikkenemiseen. Tämä ongelma ei ratkea rahoitusmallin sisäisiä painotuksia muuttamalla.

Arene on toistuvasti tuonut esiin, että korkeakouluille asetetaan lisävelvoitteita ilman resurssien vahvistamista. Koulutuslaajennuksen lisäksi lisävelvoitteita syntyy esimerkiksi selontekoon kirjattua opiskelijoiden taitopohjan vahvistamisesta, mikä paikkaa aiempien koulutusasteiden jäljiltä jääneitä osaamisen puutteita.

Koulutus- ja tutkimuspanokset ovat avain tuottavuuden nousuun, maailmanluokan innovaatioihin, julkisen talouden kestävyteen ja siten hyvinvoinnin kasvuun. Esitämme selonteon visioon kirjattavaksi, että julkinen panostus koulutukseen nostetaan muiden Pohjoismaiden tasolle vuoteen 2030 mennessä.

Yksityiskohtaiset kommentit

Koulutustason nostamisen toimenpiteet

Arene on esittänyt, että vuoteen 2040 ulottuvan selonteon tavoitteen pitäisi olla nykyistä hallitusohjelmaa kunnianhimoisempi - 60 prosenttia nuorista ikäluokista. Tavoitteen toteutuminen edellyttää pitkäjänteistä rahoitusta laajentumisohjelmalle, mikä pitää kirjata selontekoon.

Opiskelijavalintojen kehittämisen tarpeet on arvioitava osana koulutuksen saavutettavuuden parantamista. Korkeakoulutuksen laajentuminen voi edellyttää perusteellisempia muutoksia opiskelijavalintoihin kuin nykyisten valintatapojen kehittäminen tai avoimen väylän laajentaminen olisivat. Arene muistuttaa, että nykyisten valintamenettelyjen lähtökohtana on yhä hakijoiden karsiminen sen sijaan, että heille pyrittäisiin löytämään sopivin opiskelupaikka. Korkeakoulujen tulee jatkossakin päättää omien opiskelijoidensa valitsemisesta.

Arene ei kannata avoimen korkeakouluopetuksen eriyttämistä omaksi strategiseksi kokonaisuudeksi. Avointa korkeakouluopetusta on kehitettävä osana ammattikorkeakoulutuksen kokonaisuutta, ei siitä irrallaan.

Selonteossa esitetään, että opetus- ja kulttuuriministeriö kokoaa määrävuosin korkeakoulutuksen tila -katsauksen. Katsauksen tulisi käsittää koko koulutusjärjestelmä pelkän korkeakoulutuksen sijaan.

Arene pitää tarpeellisena ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän kolminkertaistamista vuoteen 2030 mennessä. Ulkomaalaisten opiskelijoiden määrä lisääminen ei saa muodostua esteeksi koulutustason nostamisen kansalliselle tavoitteelle. Esitetty tavoite työllistää 75 prosenttia valmistuvista ulkomaalaisista opiskelijoista on kunnianhimoinen, erityisesti tilanteessa, jossa opiskelijajoukko on moninkertaistumassa.

Arene kannattaa kansallisen D-viisumin käyttöönottoa opiskelijoille ja ulkomaalaissäädännön uudistamisesta tukemaan tutkinnon suorittaneiden pysyvää Suomeen jäämistä. Maahantulon prosesseja on välttämätöntä kehittää ja nopeuttaa, jotta esitetty opiskelijamäärän lisäys olisi mahdollista.

Tasa-arvo toteutuu paremmin korkeakoulutuksessa

Arene suhtautuu myönteisesti korkeakoulujen omiin saavutettavuussuunnitelmiin, mutta toteaa niiden toteutumisen liittyvän vahvasti opiskelijavalintojen kehittämiseen. Opiskelupaikkojen lisääminen hakijoiden suosimissa hakukohteissa on keskeinen tapa parantaa koulutuksen saavutettavuutta. Korkeakoulujen mahdollisuuksia positiiviseen diskriminointiin tulee vahvistaa, mikäli aliedustettujen ryhmien pääsyä korkeakoulutukseen halutaan parantaa.

Emme pidä tarkoituksenmukaisena saavutettavuuden edistämisen kirjaamista lainsäädäntöön korkeakoulujen tehtäviksi, mitä on esitetty lausuntokierrokselle lähetetyssä luonnoksessa korkeakoulutuksen saavutettavuusselvityksessä.

Uudet toimintamallit

Korkeakoulupolitiikassa on jatkettava pitkää linjaa, jossa korkeakouluille on annettu toimintavapautta. On huolestuttavaa, että selonteossa korostetaan uusia valtio-ohjauksen tarpeita, mutta ei juurikaan nosteta esille korkeakoulujen autonomiaa tai itsenäistä strategista kehittämistä. Arene pitää välttämättömänä, että korkeakoulujen ohjauksessa kunnioitetaan niiden autonomiaa ja strategista päätöksentekoa. Samalla on määrätietoisesti lisättävä korkeakoulujen kykyä omiin päätöksiin.

Pidämme isona ongelmana, että selonteossa korkeakoulutuksen rakenteet esitetään epämääräisesti ongelmana ilman, että väitettä perustellaan. Erityisesti kun ministeriön korkeakouluihin kohdistaman ohjauksen vaikutuksia ei selonteossa ole arvioitu.

Useat kehittämissitykset ovat yleisellä tasolla (koulutusvastuiden sääntelyä uudistetaan), joten esityksen toteutumisen vaikutuksia ei selonteon perusteella pysty arvioimaan. Tosiasiallinen tavoiteasettelu siirtyy monelta osin selonteon toimeenpanosuunnitelmaan.

Ammattikorkeakoulut ovat 25-vuoden aikana kehittyneet työelämää palveleviksi käytännönläheisiksi korkeakouluiksi. Oma tehtävä näkyy selkeästi tutkintorakenteissa ja TKI-työn luonteessa. Työelämäläheisyys on ammattikorkeakoulujen vahvuus, joka on tunnistettava päätöksenteossa. Muuten on vaarana korkeakoulujen samankaltaistuminen.

Ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet korkeakoulujen yhteisen digivisio 2030:n toteuttamiseen. Arene tunnistaa, että toteutuessaan visio tulee muuttamaan korkeakoulujen toimintaa monin tavoin. Korkeakoulujen kannalta ratkaisevaa tulee olemaan OKM:n kyky tukea korkeakoulujen muutosta käytössään olevilla ohjauskeinoilla.

Tieteen ja tutkitun tiedon osalta Arene pitää tärkeänä, että työelämälähtöistä alueellista tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa kehitetään osana TKI-tiekartan toimeenpanoa. Ammattikorkeakouluissa TKI-toimintaa tapahtuu yhteistyössä koulutuksen ja jatkuvan oppimisen kanssa, mikä pitää tunnistaa myös rahoituskriteereissä, joiden on mahdollistettava opiskelijoiden osallistuminen. Lisäksi tavoitteena tulee olla korkeakoulujen ja työelämän verkostoituminen ja yhteiset TKI-hankkeet. Tämä on keino lisätä yksityisiä investointeja TKI-toimintaan.

Jatkuvan oppimisen toimenpiteet

Korkeakouluilla ja koulutuksen järjestäjillä on jatkossakin merkittävä osuus jatkuvan oppimisen tarjonnassa, joka jakautuu julkisesti ja yksityisesti rahoitettuun koulutukseen. Jatkuvan oppimisen tulevaisuuden kannalta keskeistä on työorganisaatioiden halu systemaattisesti kehittää henkilöstönsä osaamista. Samalla Arene muistuttaa, että kaikki yksilöiden oppimisen tarpeet eivät liity nykyiseen työhön vaan yksilöllä on oltava mahdollisuus kouluttautua uuteen ammattiin mukaan lukien uusi korkeakoulututkintoa aikuisena.

Arene korostaa, että jatkuvan oppimisen tarjonnan laajentaminen ammattikorkeakouluissa ei voi perustua rahoitusmallin sisäisten painotusten muuttamiseen, vaan tarjonnan lisäämiseen tarvitaan uutta rahoitusta.

Mervi Vidgrén
puheenjohtaja

Petri Lempinen
toiminnanjohtaja

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry